

УДК 377.1.35:657 (074)

P78

М.Л. Ростока

АНАЛІЗ ПРАКТИЧНОГО СТАНУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ

Сучасна професійна освіта в Україні певною мірою переживає кризу. Ця криза полягає в розбіжності тих знань й навичок, які дають освітні установи та вимог, що висуваються до випускників професійно-технічних навчальних закладів сучасним виробництвом, бізнесом. Сучасність вимагає від майбутніх фахівців економічної сфери діяльності нового ставлення до своєї майбутньої професії. Переосмислення потребує й професія «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» (далі ОРБД).

Тому зміна парадигми професійної освіти обумовлює необхідність пошуку засобів педагогічного впливу, адекватних ідеям нової освітньої простору, що дозволяють більш ефективно організовувати процес формування готовності учнів ПТНЗ до самостійної професійної діяльності [2].

Вивчення матеріалів сучасних досліджень, що присвячені проблемі формування компетентності, дозволяє виділити різні підходи до визначення компетенцій та наведення їх класифікації.

Рада Європи називає ключові (основні) компетенції, якими має володіти сучасне покоління випускників: політичні і соціальні компетенції; міжкультурні компетенції; компетенції, що відносяться до володіння усною і письмовою комунікацією; компетенції, які пов'язані із зростанням інформатизації суспільства [5].

Аналізу і формуванню професійної компетентності сучасного фахівця та її складових приділяють увагу в своїх наукових працях С. Гончаренко, І. Зязюн, Г. Єльнікова, В. Краевський, Н. Кузьміна, А. Маркова, А. Найн, В. Лозовецька, П. Лузан, Н. Ничкало, Дж. Равен, М. Скаткин, Г. Селевко, Л. Сушенцева, Н. Таланчук, В. Хутмахер та ін.

На необхідність дослідження методів навчання з точки зору активності учнів у навчально-виробничому процесі наголошують психологи Г. Безюлева, Д. Богоявленська, Е. Зеєр, А. Ковальов, В. Крутецкий, Ф. Мар'є, К. Платонов та ін. Психологічне становище вказує на необхідність правильного вибору та раціонального

використання методів навчання залежно від можливостей учнів і поставленої навчальної задачі.

У сучасній вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії професійної освіти докорінно досліджуються компетентнісний та технологічний підходи до навчання, виховання та розвитку учнів, про що ведуть мову у своїх наукових доробках В. Беспалько (Росія), В. Вікон (Польща), С. Клепо (Україна), М. Коуфман (Голандія), Н. Ничкало (Україна), В. Радкевич (Україна), К. Ройз (Німеччина), Ф. Хедоурі (США) та ін. Ці підходи, безсумнівно, володіють великим резервом для підвищення ефективності педагогічного процесу. Проте, потрібні інноваційні розробки, які враховували б особливості педагогічного процесу в ПТНЗ. Це відкриє більш широкі перспективи для методичних служб і педагогів інноваційних установ в упровадженні ефективних методик активної професійної підготовки. В умовах компетентізації професійної освіти застосовувані методики створять можливість кожному, кого навчають досягти рівня своїх потенційних можливостей і здібностей[3].

Тим самим, аналіз літератури та дисертаційних досліджень з проблеми становлення компетентнісного підходу у профтехосвіті, не дає цілісного уявлення про реальний практичний стан сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців та потребує певних експериментальних дослідів.

Відтак, на *меті нашої статті* головним є запропонувати елементи технології проведення констатувального етапу експерименту за темою дослідження «Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» та навести стислий аналіз існуючого стану професійної підготовки відповідної категорії майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ України.

Аналіз практичного стану формування професійної компетентності майбутніх ОРБД в умовах ринку свідчить про невідповідність їхнього кваліфікаційного рівня потребам роботодавців. Більшості з молодих фахівців властива, як правило, невпевненість у здійсненні професійних дій, низький рівень компетентності щодо застосування сучасних комп'ютерних технологій ведення бухгалтерського документообігу, нових форм організації праці, аналізу і прогнозування професійної діяльності, вміння миттєво оперувати законодавчим механізмом. Ця ситуація потребує більш ретельного і всебічного розгляду з метою удосконалення організаційно-педагогічних і методичних підходів здійснення теоретичного навчання та практичної підготовки майбутніх фахівців облікового діловодства у ПТНЗ [4].

Тому є доцільним розглянути варіант проведення експериментальних дослідів, в частості констатувального етапу експерименту, у педагогічну практику вивчення особливостей

формування професійної компетентності майбутніх ОРБД у професійно-технічних навчальних закладах України.

Експеримент – це такий метод вивчення об’єкта, коли дослідник активно й цілеспрямовано впливає на нього шляхом створення штучних умов чи застосування звичайних умов, необхідних для виявлення відповідних властивостей [2].

На меті констатувального етапу експериментальної роботи за визначеною проблематикою дисертаційного дослідження було встановлено: вивчити реальний стан, тенденції та проблеми формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічному навчальному закладі; визначити комплекс методичних процедур у професійній підготовці майбутніх ОРБД, заснований на засадах системного, суб’єктно-діяльнісного, компетентнісного та інтеграційного підходів до формування їхньої професійної компетентності; встановити фактичний рівень сформованості професійної компетентності майбутнього ОРБД. Тому *об’єктом дослідження* визначено професійну підготовку майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, а *предметом* – формування їхньої професійної компетентності. Виходячи з цього, загальні *завдання* нашого експерименту мали розв’язати такі питання: визначення змісту та структурних особливостей процесу професійної підготовки та встановлення критеріїв та показників формування професійної компетентності; уточнення понятійно-категоріального апарату формування професійної компетентності; характеристика рівнів сформованості професійної компетентності; узагальнення та систематизація аналітичних матеріалів про реальний стан професійної підготовки майбутніх ОРБД у професійно-технічних навчальних закладах України.

Вирішення означених питань відбувалося через відбір методів отримання необхідної інформації (спостереження, бесіда, проблемні завдання, вивчення педагогічної документації, продуктів учнівської діяльності тощо) на всіх етапах вирішення поставленого завдання констатуючого етапу наукового дослідження; підбір адекватних критеріям й показникам діагностичних завдань, що дозволяють визначити рівні сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД; розроблення інструментарію експерименту (діагностичних карток та листів, анкет, опитувальників для педагогічних працівників, роботодавців, учнів та випускників ПТНЗ; здійснення діагностування та пілотажного анкетування; опрацювання первинних аналітичних матеріалів; отримання та використання висновків констатувального етапу дослідження під час апробації розроблених методичних матеріалів; опис ходу та аналізу результатів діагностичного (констатуючого) дослідження; розгорнутий аналіз отриманих результатів (кількісних

даних); визначення певних тенденцій та закономірностей у формуванні професійної компетентності майбутніх ОРБД.

Було сформовано базу для основного дослідження: професійно-технічні навчальні заклади м. Києва та регіонів України.

На констатувальному етапі експерименту вирішувалося питання встановлення рівнів сформованості професійної компетентності у майбутніх ОРБД. Підтверджено, що компетентність як інтегральна характеристика особистості формується в освітньому процесі через певний набір компетенцій і виявляється у виробничій діяльності суб'єкта навчання. Тому, щоб визначити рівень сформованості компетентності кваліфікованого робітника, необхідно мати данні успішності його діяльності у професійній сфері. Тож оцінити реально здібність випускника ПТНЗ як фахівця може тільки роботодавець. Проміжна та підсумкова атестації у ПТНЗ дають змогу виявити тільки теоретичну базу підготовленості учнів до трудової діяльності за обраною професією, тобто визначити сформованість знань, умінь і навичок, які складають основу професійної майстерності [1].

З'ясовано, що основний аспект формування професійної компетентності ОРБД полягає в упровадженні педагогічних технологій в навчально-виробничий процес ПТНЗ, особливо при вивченні провідної спецтехнології «Бухгалтерський облік» та похідної із неї «Інформаційні системи та технології в обліку» та ін. за умови оволодіння учнями знаннями, вміннями та навичками, тобто набуття відповідних надпрофесійних і професійних компетенцій. Тим самим, на у констатувальному етапі експерименту були визначені цілі, прогнозовані результати, які мають бути отримані при реалізації педагогічних технологій.

На констатувальному етапі експерименту були проаналізовані організаційні форми й методи навчання і контролю, що використовуються в навчально-виробничому процесі при підготовці ОРБД в професійно-технічних навчальних закладах. При цьому встановлено, що набір традиційно використовуваних форм й особливо методів навчання й контролю у практиці роботи ПТНЗ вимагає перетворень.

Вище сказане дозволило сформулювати основну мету констатувального етапу експерименту: *з'ясувати реальний стан, тенденції та проблеми формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ та установити фактичні рівні сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.*

Констатувальний етап експерименту здійснювався за двома стадіями: перша стадія (підготовча) складається із двох серій, а друга (констатуюча) із трьох серій.

На I стадії розв'язування встановленої задачі здійснювалося наступним чином:

У першій серії (2011 р. – 2012 р.) нами використовувався метод спостереження і аналізу філософської, історичної, педагогічної, психологічної, навчально-методичної літератури, нормативно-правових документів і матеріалів з проблеми формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

В другій серії нами використано методи діагностичного тестування, опитування, інтерв'юювання, анкетування тощо.

Це дозволило: встановити рівні сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД на початок навчання за професією (виявити надпрофесійний базис компетенцій та надати учням поради та рекомендації до подальшого навчання за обраною професією; визначити рівень використання бібліотечного потенціалу ПТНЗ учнями, через з'ясування стану інформаційно-бібліотечного забезпечення професійної підготовки майбутніх ОРБД: встановлення критеріїв і показників сформованості професійної компетентності за умови використання ними бібліотечних фондів у навчанні й самопідготовці (результати дослідів було представлено на Першій Всеукраїнській учнівській науково-практичній конференції «Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» (м. Київ, 30 жовтня 2012 року); виявити професійні інтереси учнів ПТНЗ щодо обраного напрямку професійної діяльності (визначити професійний базис компетенції та надати учням поради та пропозиції подальшого формування професійної компетентності); урахувати переваги та недоліки професійної підготовки майбутніх ОРБД з погляду випускників (виявлення показників успішності у професійній діяльності та встановлення рівня сформованості професійної мобільності майбутніх ОРБД); з'ясувати реальний стан затребуваності кваліфікованих кадрів (ОРБД) та визначити взаємовигідні шляхи співпраці ПТНЗ та галузевих підприємств. Все вище вказане дає змогу розробити напрями створення оптимальних педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД; проаналізувати реальний стан забезпеченості ПТНЗ інформаційно-комунікаційними ресурсами (стан інформаційного навчального середовища професійної підготовки ОРБД за умови застосування спеціальних бухгалтерських програм та технологій).

Розв'язанню другої задачі експерименту: визначити та описати рівні сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, було присвячено **II стадію** (2012 р. – 2013 р.) констатуючого етапу експерименту, яка відбувалася за трьома серіями методами анкетування, застосуванням модифікованих методик дослідження гнучкості та швидкості професійного мислення, спостереження та аналізу, багатофакторному аналізу тощо.

У першій серії використано наступні констатування: виявлено здібності власної педагогічної позиції педагогічних працівників у взаємовідносинах з учнями та визначено ступінь готовності до участі в експерименті; визначено варіативність підходів, гіпотез, вихідних даних, точок зору, операцій, що втягують у процес розумової діяльності; встановлено темп виконання орієнтованих компонентів мислення учнів у процесі виконання професійних дій.

У другій серії відбувалося спостереження й аналіз спілкування педагогічних працівників ПТНЗ з учнями. Встановлено рівень сформованості соціально-комунікативної; інформаційно-комунікаційної, правової та економічної компетентностей майбутніх ОРБД.

У третій серії проводився розгорнутий аналіз отриманих результатів: визначення певних тенденцій та закономірностей формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних в умовах інформатизації суспільства.

Результати констатувального етапу експерименту оцінюються за певними критеріями, показниками та рівнями, сутність яких буде розглянуто у наступних публікаціях.

1. Ващенко Д.Г. Андриенко А.В. Изучение уровня сформированности профессиональных компетенций молодого специалиста. Вестник ТГПУ №9 / Д.Г. Ващенко, А.В. Андриенко // – 2009. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/izuchenie-urovnya-sformirovannosti-professionalnyh-kompetentsiy-molodogo-spetsialista>

2. Лузан П.Г., Сопівник І.В., Виговська С.В. Основи науково-педагогічних досліджень: навчальний посібник. – 4-е вид. доповнене./ П.Г. Лузан та ін. // – К.: НАКККиМ, 2012. – С.155.

3. Голуб С.Б. Методы активной профессиональной подготовки обучающихся индустриально-педагогического колледжа. Дис...на соиск. наук. степ. к-та пед. наук. Уральская государственная академия физической культуры. / С.Б. Голуб // – Магнитогорск – 1997. – 188 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/metody-aktivnoi-professionalnoipodgotovki-obuchayushchikhsya-industrialno-pedagogicheskogo>

4. Ростока Марина. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / Теорія і методика професійної освіти [журнал] // Електронне наукове фахове видання – Випуск 2. / Марина Ростока // - К.: Інститут ПТО НАПН України. – 2012. Режим доступу: http://www.tmpe.gb7.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=120

5. Шишов С.Е. Понятие компетенции в контексте качества образования // Стандарты и мониторинг в образовании. / С.Е. Шишов // – 1999. – №2